

20. YÜZYILIN BAŞLARINDA BULGARİSTAN'DA NAKIŞ ve ÇİNİCİLİK FAALİYETLERİ

NEVAL KONUK*

Bulgarlar, Büyük Hun birliği içindeki tarihî Türk boylarındandır. Bu Türk topluluğunun zamanla Karadeniz'in kuzeyine sürüklenmesi, Tuna Bulgar Devleti'nin kurulmasını sağladı. 583 yılında kurulan ilk Bulgar birliği, başlıca üç gruptan oluşuyordu: Birinci grup, yeni kurulan Hazar Devleti'nin egemenliğine girmiş, ikinci grup İdil (Volga) ırmağı boyunca Büyük Bulgaristan Devleti'ni kurmuş, üçüncü grup ise Hazarlar'dan ayrılarak Tuna kıyılarına yerleşmişti.

Tuna Bulgarları, Bulgar Türkleri'nin esas kitlesini meydana getirdiler. İdil Bulgarları, daha 7. yy.'dan başlayarak Arap ve komşu Türk boylarının etkisinde kalarak 10. yy.'da İslâmiyeti kabul ettikleri halde, Tuna boyu Bulgarları Bizans ve Slav etkileriyle 9. yy.'da hristiyanlığı benimsediler.¹

10., 11., 12. ve 13. yy.'lar da Karadeniz'in kuzeyinden gelip bu bölgeye yerleşen Kuman, Peçenek, Uz (Oğuz) Türkleri zamanla burada ki yerli Slavlarla kaynaştı. 13. yy.'da Selçuklular'dan II. İzzeddin Keykâvus ve sonra Sarı Saltuk'la beraber Dobruca'ya bir miktar Türk gelip yerleşti. Osmanlı Türkleri bölgeye gelmeden önce Dobruca'da, Selanik ile Vodin arasında ve Ohri do-laylarında Türklüklerini muhafaza etmiş kitlelerde vardı. 14. yy.'ın sonlarına doğru Osmanlı Devleti bölgeye hakim olunca Anadolu'dan getirdiği Türkleri buraya yerleştirdi.

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'na kadar Osmanlı hakimiyetin de yaşayan Bulgarlar, bu savaştan sonra yarı bağımsızlık kazandılar ve II. Meşrutiyet'in ilanı sırasın da çıkan karmaşadan yararlanarak 1908 yılında bağımsızlıklarını ilan ettiler.

* AKM Türk Dünyası Edebiyatı Projesi görevlisi, M.Ü. Türk Sanatı Yüksek Lisans Öğrencisi.

¹ Bulgaristan Maddesi", *Meydan Larousse*, " cilt 2, İstanbul 1981, s.629-636; "Bulgaristan Maddesi", *Türk Ansiklopedisi*, M.E.B. Yay., İstanbul 1976, s.383-401, Yusuf Halaçoğlu, "Bulgaristan-Osmanlı Dönemi", *İslâm Ansiklopedisi*, cilt 6, İstanbul 1992, s.396-399; Nazif Kuyucuklu, "Bulgaristan-Osmanlı Öncesi Tarih", *İslâm Ansiklopedisi*, cilt 6, İstanbul 1992, s.394-396. Daha ayrıntılı bilgi için bakınız; Geza Feher, *Bulgar Türkleri Tarihi*, T.T.K, 2. baskı, Ankara 1999.

Aynı kökten gelen, aynı coğrafyayı yüzyıllar boyunca paylaşan, Türk ve Bulgar hakları şüphesiz birbirinden etkilenmiştir. Bu etkilenmeden her iki halkın sanatları da nasibini almıştır.

1909-1914 yılları arasında Hüseyin Saadeddin Arel tarafından çıkarılan Şehbal Dergisi, Osmanlı Devleti'nin en kapsamlı, II. Meşrutiyet döneminin de en başarılı bilim ve sanat mecmuasıdır. Dergide zamanının en ünlü bilim ve sanat adamları tarafından mimarî, resim, heykel, arkeoloji ve el sanatlarıyla ilgili çok sayıda sanat tarihî makalesi bulunmaktadır. 1914 yılının 94. sayısını da Osmanlıca'dan Türkçe'ye aktardığımız bu makale, bunlardan biridir. Bu makalenin içeriğinin Erdem'in Halı-Dokuma Özel sayısı'nu ilgilendirdiğini ve 20. yy başlarında Türk İşleme Sanatı'nda görülen örneklerle konu, teknik, malzeme ve üslûp yönünden paralellikler taşıdığını gördük.

1914 yılında *Şehbal Dergisi*'nde Hüseyin Arif tarafından kaleme alınan² makale de Bulgaristan'da Sanâyi-i Nefise Mektebi'nde açılan Çinicilik ve Nakış kısmından bahsedilmektedir.

O günlerde bizde de olduğu gibi, Avrupa'ya duyulan özenti sonucunda elde dokunan el sanatı ürünlerinden vazgeçilip, Avrupa'dan mal ithal edilip, Bulgar ekonomisinin sıkıntıya girmesiyle, Bulgar Hükûmetinin aldığı çareler anlatılıyor. Bulgar Hükûmeti öncelikle dışarıdan gelen mallar için yüksek bir gümrük vergisi koyuyor. Daha sonra dokuma fabrikası kurabilecek yerli müteşebbislere destek veriyordu.

Bu çalışmalar sonucunda, Avrupa dokumalarıyla aynı kalitede olmasa da, halkın basit ve günlük ihtiyaçlarını karşılayan mallar üretildi ve bunlar oldukça rağbet gördü. Buna rağmen, oda ve yatak takımları, sofrâ örtüleri, yastık başları, el çantaları vb. şeyler yine Avrupa'dan alınıyordu. Bu malların dışarıdan alınmasını önlemek için de Sanâyi-i Nefise Mektebi'nde Bulgar kadın ve kızlarının gitmeleri için nakışçılık kısmı açıldı.

"Musâhabe-i içtimaiyye" ana başlığıyla verilen bu makalede Bulgar Sanâyi-i Nefise Mektebi'ndeki nakışçılık ve çinçilik kısmı ve çalışmaları ayrıntılı bir şekilde anlatılmaktadır.

"MUSÂHABE-İ İÇTİMAİYYE

Bulgar Sanâyi-i Nefise Mektebi: Nakış ve Çinçilik Kısmı

Geçen makalede Bulgar Sanâyi-i Nefise Mektebi'nden bahsederken bir *nebze* de nakış kısmını anlatmış idim.³ Fakat bu kısmı ehemmiyetli gördüğüm için ona ayrıca bir musâhabe tahsisini münasip buluyorum.

² Hüseyin Arif, "Musâhabe-i içtimaiyye-Bulgar Sanâyi-i Nefise Mektebi: Nakış ve Çinçilik Kısmı" *Şehbal*, 1 Nisan 1330, sayı. 94, s. 430-431.

³ Hüseyin Arif, "Musâhabe-i içtimaiyye-Bulgar Sanâyi-i Nefise Mektebi", *Şehbal*, sayı. 93, 15 Mart 1330, s. 412-416.

Bulgar nakış sırf millî olarak yakın zamanlara kadar köy kadınlarının elde dokudukları *yeknesak* çevre, mendil, peştamal gibi şeylerin üzerine yapılan çiçeklerden düz ve *sathî* çizgilerden ibaretti. Fakat *hükümet-i müstakille* teşkil ettikten sonra bu hususa fazla ehemmiyet verildi ve ciddi *himmetler* sarf edildi. Çünkü kadınlar arasında *terakkiyat-ı fikriyye* ilerledikçe *terakkiyat-ı fikriyye tezyinat-ı debbede* olan *inhimâk* o derece arttığından Bulgar kadınları da aynı *melân-ı tesvid* karşısında bi-t-tâb mağlub oldular. Ve Avrupa pazarlarının, bizde de olduğu gibi çürük ve arta kalan ihracatına büyük bir rağbet göstermeye başladılar. Halbuki bu Bulgar Hükûmetinin hiç işine gelmedi. O hem imalat ve *mesnu'at-ı dahiliyeyi* çoğaltmak hem de memleket haricine beş paranın gitmesine meydan vermemek istiyordu. Birincisini temin etmek için her nevi eşyada olduğu gibi bez, patiska, kanaviçe ve buna *mümâsin* en ziyade *revâc-dâr imtiyada* pek fahiş bir gümrük resm-i koydu. Aynı zamanda bu *nev* ışığını memleket dahilinde vücuda getirilebilecek fabrika sahiplerini müteşebbislerini himaye altına aldı. Bi-t-tâb bu *âsâr-ı teşvik* sayesinde Avrupa'nınkilerle aynı *nefasette* olmasa ve *tekmil* memleketin ihtiyacını tatmin edecek *kesretle* hasılat vücuda getiremese bile kısmen daha ucuz ve daha sağlam şeyler ortaya çıktı. Halk *sathî* ve sade olan ihtiyaçlarını bu yerli mahsulat ile telafi etmeye başladılar. Gösterilen rağbet müteşebbisleri ihyâ etti. Onlara cesaret verdi. Bugün gayet kıymetdar hasılat veren birkaç *dâr-iis-sanâ'a*, ip, iplik, adî bez, ipeklî kumaş fabrikaları vardır. Fakat *müzeyyenat* oda takımları, yatak takımları, sofrâ örtüleri, yastık başları, el çantaları gibi şeyler yine Avrupa'dan alınıyordu. *Binâ en aleyh* memleket dahilinde bu şeylerin tedarikini temin ve tahsil edecek müesseseler vücuda getirmek her kızı, yarın tesis edeceği aile dahilinde ufak tefek şeyler yapabilecek bir suret de yetiştirmek lâzım idi. Hükûmet bunun içinde Sanâyi-i Neffse Mektebi'ne bir şube ilave etti. Şimdi on seneyi mütecâviz bir müddetten beri Bulgar kızları, genç kadınları, birkaç çocuk annesi ve âlimleri burada işleme, kanaviçe, dantela ilâ ahiri... yapmağı öğreniyorlar. Mektep talebenin öğrenmek için vücuda getirdiği eşyanın bir kısmını haricde satmak isteyen dükkânlara dağıtıyor. Aynı zamanda ayrıca kendi sergisinde de satıyor. Böylece hem mektep *müsteftid* oluyor, hem de müdâvimin tettebbuât bulunuyor. *Maa-mâ-fih* hasılat bi't-tâb hükûmetin sarf ettiği meblâğı hiçbir vakit koruyamıyor. Sonra ne sergide, ne de o kısmın işgal ettiği dairede bir fevkaladelik yok. Birbirinden farklı iki salon ve ayrıca depo *ittihaz* edilmiş büyük bir oda, işte hepsi ... *Heyet-i tedrisiyye* olarak yalnız Belçikalı bir muallimeden başka kimse yok. Talebinin adedi ise hiçbir vakit kırkı *mütecâviz* değil. Çünkü son zamana gelinceye kadar hatta hâlâ bu kısma layık olduğu derece de rağbet gösterilmemiştir.

Hakiken *câlib-i dikkatdir*: Bulgar kadınlarından az çok tahsil gören ve idâdiyi ikmâl edenler *âle'l-umum* kadınlığa alakası olan şeylerden ziyade olmaları *inhimâk* gösteriyorlar. Bu hal mekteplerde de göze çarpar genç kızlar kendi derslerinden en ziyade erkeklere ait olan şeylere mesela kimyaya, hesaba ehemmiyet veriyorlar. Son zamanlarda ecebî lisanslarına fevkalade

düşmüşlerdir. *Hulâsa* her şeyde kadın, erkek müthiş bir müsabakadadır. Re-kâbet hayat-ı içtimaiyenin her safhasında *nazar-ı dikkat celb* edebilecek bir surette *numayandır*. Bi't-tab umûmî olan bu *meyl-i tesir* Sanâyi-i Nefise Mektebi müdavimini üzerinde de aynı nüfuzu göstermiştir. Mektebin resim, heykel, çinicilik kısımlarında tesadûf edilen talebe miktarına asıl, kadınlara ait olan nakş şubesinde tesadûf edilemez. Maa-mâ-fîye ne hükümet ne de mektep bundan cesaretini *gaib* etmiyor ve o suretle *terkî* ve *tekmiline* çalışmaktan bir an geri kalmıyorlar. Halk ne kadar *bigâne* kalırsa kalsın, onlar râğbet etmek *istidadını* uyandıрмаğa her *vecihle* çalışıyorlar.

Mektebin mahsulatına ait olmak üzere makalemizle birlikte bu sahifelere koyduğumuz resimler şayana dikkattir (Resim, 1-4). Mesela mendil, çevre, masa örtüsü, köşe yastığı, el çantası numûneleri cidden zârif ve *nazar-ı firibderler*. Sonra bir kenar dantelasını, köşe yastığını, masa örtüsünü, örtü kenar işlemelerini, yastık uçlarına konabilecek kuş, kelebek resimlerini ilâ ahiri... gösteren şekillerde ötekilerden kalmaz (Resim, 1-3). Bunların asılları daha ziyade *takdir-i calibdirler*. Bilhassa yelpazeler, tülbind, hem oymacılık hem de işlemeciliğin nokta-i nazarından ne derece zârif ve kibar şeyler vücuda getirdiğine delâlet eder (Resim, 4). Talebe-yi *mukaddarî* az ve işin revacı o kadar iyi olmamakla beraber gösterilen *âsâr-ı terakki* isbat edilen nefâset-i incelik acınacak kadar biçare değildir.

Çinicilik kısmının dershanelerini ve *tarz-ı mesaisini musavver* birkaç resmi geçen nüshaya *derc* etmiş idik. Bunda vücuda getirilebilen âsâr-a ait iki fotoğrafını bu sahifelere ilave ediyoruz (Resim, 6-7). Her iki parçada görülen muhtelif, çanak, çömlekler umumiyetle talebenin âsâr-ı maharetidir.

Hadd-i zâtin de bir çini fabrikası olmayan ve vazifesi sade bir çömlek nedir? Nasıl yapılır? Bunu göstermek gençlerin *merak-ı tahbisini* arttırmaktan ibaret bulunan böyle bir müessesenin müdavimine bu derece güzel ve hoş gidebilecek âsârlar vücuda getirmesi ehemmiyete *nail* olduğunu göstermez mi? Ve bu mesaiyi şayan-ı takdir görülmez mi? Bulgarların bundan temin ettikleri istifade hayli *mühim-i mütenevviaddır*. Mesela çömlekçilik de kullanılan toprak Bulgaristan'da handan elenir; Plevne civarındaki araziden Sofya'ya ham olarak getirilir; talebe onları çamur yapar, onlara şekil verir; mektebin bodrum katını işgal eden fırında pişirir, cilalar; dest-gâh da boyar; tezyinatını yapar; ortaya güzel bir şey çıkarır. Diğer faidelere gelince evvela çinicilik, çanakçılık nedir? Avrupalıların gözlerimizi kamaştıran muhtelif vazoları, tabakları, bardakları, çiçekleri ilâ ahiri..... neden yapıyor? Ve nasıl yapıyor? Onu görmek sonra böyle şeylerin Bulgaristan dahilinde Bulgar eliyle yapılabileceğini, Bulgar arazisinde en zarif vazolar imâline müsaid toprak bulunduğunu Bulgarların da ince-yi nazarın âsâr vücuda getirebilecek bir istidad da olduklarını genç çocuklara anlatmak bu vesile ile onlara hem *vatan mucid-i* hem de *gurur-u millî* şahsı aşılama; aynı zamanda halkı toprağın *mâlik* bulunduğu *hazân-i suretten* istifadeye teşvik etmek. Çünkü

hoca derslerinde sade *usûl-u imâl* göstermez; aynı zaman da bu saydığımız şeyleri hasil etmek çarelerini de düşünür. Daha sonra *memleket-i harice* göstermek Bulgaristan'ı büyük ve metruku tanıtmak için her şeyden ve her vesileden olduğu gibi bu müesseden de istifade edilmektedir. Meselâ, iki üç sene evvel Paris Belediye Reisi Balkanlarda bir seyahat icrâ etmiş. Sofya'yı da ziyaret etmiş idi. *Mûmâ ileyhüm* memnun etmek takdirini *celb etmek* için yapılan *nâ-mütenâhi* açık güzellikleri bir tarafa bırakalım. Sade bu mektebin şu şubesinin kendi hesabına yaptığı şey bir *fıkr-i hasil* etmek için kâfidir; derhal en büyük boyda iki tane gayet güzel vazo yapıldı. Üzeri *kâmil* Bulgar üslûbunda *nukuş ve tesâvir* ile tezyin olundu. Ve Paris Belediyesi namına hediye edildi. Eğer orada bu hediye göz görebilecek bir yere kondu ise belediye dairesine giren her Fransız Sofya'yı ve Bulgarları görmeden bunu görüyor ve bî't-tâb ne suretle ve vücuda getirildiğini bilmediği bu vazodan Bulgar milletinin *zevk-i istidad* sanatı hakkında büyük fikirler *hasil* ediyor, demektir. "Büyük" kaydını ilave ediyorum. Çünkü garblılar, biz şarklıları umumiyetle pek bîçare zavallı tanıdıkları için bize ait gördükleri güzel bir şeyin ya bizim olmadığına hüküm ederler veya değerinden daha fazla büyüterek takdirlere gark ederler. Bulgar propagandasının kendi âsârları hakkında ikinci nevi tesiri uyandırdığına kâniyim.

Hâlbuki bütün bunlardan başka, hepsinde şayan-ı dikkat olan bir nükte daha vardır ki yeniden hiçbir kârii nazar-ı dikkatini *celb* etmez. En küçüğüne varıncaya kadar görülen şeyler üzerindeki müzeyyinât kâmil Bulgar millî *eşkâl-i elvanından* ibarettir. Mesela yastıkların köşelerine, çömleklerin üstüne seccâdenin kenarlarına, el çantasının ortasında, ilâ ahiri, birbirini *amûden veya mâilen kat* ettiği görülen dört çizgi ve onları *muhit* olan çiçekler, münhanîler, Bulgaristan'ın muhtelif yerlerinde bulunan kadim kitap, kilise kitabeleri, kapı örmeleri, ilâ ahiri, üzerinde tesadüf edilen eski Bulgar *ornomentlerinin*, *tekmil* ettirilmiş birer şeklidir. Onları bu hale getirmek için *müteâddid* Bulgar ressamı, sanatkârları, senelerce çalıştılar; ücra ormanların uzak ve تنها birer köşesinde asırlardan beri kalmış bir mabedin en son yadigar harabesi olan küçük bir taşın üzerindeki *nim-i aşkar* çizgilerden, oymalardan yüzlerce sene evvel gelip geçmiş ecdadın zevkini zevk-i millisini bulup çıkarmağa uğraştılar. Bu suretle *hâb-ı millînin* ikâzına millet duygusunun ihyâsına çalıştılar.

Fakat tekrar ediyorum: Mektebin mamulat ve mahsulâtının bu derece güzel ve calib-i dikkat olmasına rağmen gösterilen rağbet ve itibarın azlığını ziyade hayret-i mucib olur. Elinde bu mamulattan bir çanta taşıyan aynı tezyinat ile bir yastığı örten kadınlara, kızlara kibar aileler arasında pek az tesadüf ettim. Mektep müdürü de bundan çok şikayet ediyordu. Son zamanda propagandaya biraz fazla *germi* verilmiş. Sofya'nın en mütene bir yerinde sırf mektep mamulatını teşhir etmek üzere süslü bir dükkân açılmasına teşebbüs edilmiş idi. İhtimal ki *muvaaffak* olunmuştur. Fakat her ne olur ise olsun şu rağbetsizlik pek ziyade şayan-a dikkattir. Demek oluyor ki kadınlık fikren,

hissen ne derece terkî ederse etsin yine "hiss-i tezyin-i tezyin" karşısında mağlub olur. Süslü görünmek, süslü bulunmak ihtiyacı ona şair meziyetlerini unutturuyor. Acaba her tarafta böyle midir?"

Hüseyin ARİF

Makalede de anlatıldığı üzere, 20. yy.'ın ilk çeyreğinde Bulgar işleme sanatında bir duraklama meydana gelmiştir. Dikiş makinesinin bu alanda kullanılması, ardarda gelen savaşlar ve malî imkansızlar gibi nedenlere rağmen, bu dönemi 19.yy.'ın işleme sanatından ayıran bazı nitelikler gözden kaçmamaktadır.

Bulgar ev dekorasyonunun da masa örtüleri, oda ve yatak takımları gibi yeni parçalar batıdan gelen yeni yaşam biçiminin göstergesi olarak ilgi çeker. İşlenen konular da büyük bir çeşitlilik söz konusudur. Bitkisel bezemeler, çiçekler, münhanîler, kuş ve kelebek resimleri resim sanatına yaklaşan bir üslûpla yapılmıştır. Bulgar ressamlarının uzun çalışmaları sonucunda meydana gelen Bulgar arma ve amblemleri de işleme sanatında yeni bir konu olarak ortaya çıkar.

Bulgar dokumalarının yerini fabrika yapımı kumaşlar almış ve 19. yy.'ın sonlarında başlayan makine nakışları yapılmaya devam etmiştir.

Bulgar işleme sanatında, 20. yy.'ın ilk çeyreğinde görülen bu değişiklikler, Türk işleme sanatının aynı zaman diliminde meydana getirilen örneklerle, konu teknik, biçim, renk ve kompozisyon düzeni bakımından paralellikler taşır.⁴

1 Nisan 1330 tarihinde, Hüseyin Arif tarafından yazılan ve sizlere aktardığımız bu makale de, yazar Bulgaristan'da işleme sanatında meydana gelen değişimleri ve gelişmeleri anlattıktan sonra, bir sitemde de bulunuyor. Bu kadar zahmet edilerek yapılan bu eserleri, kullanan kibar aile kızları, kadınlarının olmamasından bahsederek, "Acaba her tarafta böyle midir?" diyerek hayretini dile getiriyor.

İşlemeler ister Türk millî üslûbunda yapılmış olsun, ister Bulgar millî üslûbunda yapılmış olsun, göz nuru sarf edildiği için eşsiz bir kültür ve sanat hazinesi değeri taşımaktadır. Bu işlemleri alarak, kullanarak veya yaparak kendimizden sonraki nesillere ve bugünlere de armağan etmiş oluruz. Bu sanat eserlerine sahip çıkmak boynumuzun borucu olmalıdır ki bu işlemler yaşayabilsin ve de yaşatılabilsin.

⁴ Daha ayrıntılı bilgi için bakınız.

H. Örcün Barışta, *Türk İşleme Sanatı Tarihi*, Gazi Üniversitesi Yayın Nu: 201, Mesleki Eğitim Fakültesi Yayın Nu: 1, 2. baskı, Ankara 1995.

Makalede Geçen Bazı Kelimelerin Açıklamaları:

Musâhabe-i içtimaiyye: Sosyal sohbet, **Sanâyi-i Nefise:** Güzel Sanatlar, **Yeknesak:** Değişmez, **Sathî:** Yüzey, yüzeysel, **Hükümet-i müstâkille:** Bağımsız hükümet, **Himmatlar:** Gayretler, **Terakkiyat-ı fikriyye:** Düşünce, fikir gelişmeleri, **Tezyinat-ı debbede:** Gösterişli süsler, nakışlar, **İnhimâk:** Bir şeyin üzerine fazla düşme, **Revâc-dâr:** İtibarlı, sürümlü, **Nev:** yeni, **Bi't-tab:** Tabiatıyla, tabîf olarak, **Asâr-ı teşvîk:** Eser yapmayı şevklendirme, gayret ettirme, **Tekmil:** Tamamı, **Kesret:** Bollukla, **Dâr-üs-sanâ:** Sanat yeri, **Müzeyyenat:** Süslenmiş, süslü şeyler, **Binâen aleyh:** Bundan dolayı, **Müstefid:** İstifade eden, faydalanan, **Tetebbuât:** İnceleme, araştırma, **Maa-mâ-fih:** Bununla beraber, böyleyken, **İttihaz:** Kullanma, **Heyet-i tedrisiyye:** Dersle ilgili kurul, **Mütecâviz:** Geçen, aşan, **Câlib-i dikkat:** Dikkat çekici, **Âle'l-umum:** Genel olarak, **İnhimâk:** Düşkünlük, **Hulâsa:** Sözün özü, **Hayat-ı içtimâyi:** Sosyal hayat, **Celb:** Çekme, kendine çekme, **Gâib:** Kayıp, **Bigâne:** Kayıtsız, **İstidad:** Alışma, alışkanlık, **Nazâr-ı firibder:** Nazar alıcı, **Musavver:** Tasarlanmış, **Derc:** Gazeteye yazma, **Hadd-i zatında:** Aslında esasen, **Mühimmi mütenevvia:** Türlü türlü, önemli, **Dest-gâh:** Tezgâh, **Mûmâ-ileyhüm:** Yukarıda anılanlar, adı geçenler, **Nâ-mütenâhi:** Sonsuz, uçsuz bucaksız, **Kâmilên:** Noksansız, tam olarak, **Kâriîn:** Okuyanlar, okuyucular, **Eşkâl-i elvanı:** Rengarenk Biçimler, **Amûden:** Dik olarak, boyuna, **Mâilen:** Bir yana eğilmiş, eğik, **Kât:** Kesilme, kesme, **Muhît:** Kuşatan, **Ornoment:** Arma, **Tekmil ettirilmiş:** Bitirilmiş, tamamlanmış, **Müteaddid:** birçok, **Nim-i aşkar:** Tam belli olmayan, yarısı eksik olan, **Germi:** Hararet.

RESİMLER VE ŞEKİLLER